

NIOM 50 år: 1972–2022:

Tester, lister, forskning og informasjon

NIOM, Nordisk institutt for odontologisk materialer, ble opprettet i 1972 for å bidra til trygge og velfungerende tannmaterialer i Norden. Verktøyet var testing av materialer, samt uavhengig forskning og informasjonsvirksomhet.

NIOM OG TIDENDES REDAKSJON

– Det var et stort og viktig mandat, i en tid da det fantes liten kontroll av materialene. Men NIOMs første ansatte kontorsjef Jostein Pettersen, gikk umiddelbart i gang med oppgaven å etablere et nordisk institutt, sier direktør Jon E. Dahl.

Dahl har ledet NIOM siden 2011. Mange kjenner ham i tillegg som professor i odontologi, foreleser og foredragsholder.

Ivar A. Mjör bygde NIOM

– NIOMs andre ansatte var instituttets første leder, professor Ivar A. Mjör, sier Dahl.

Mjör og Pettersen brukte de første årene til å bygge opp instituttet. Spesialister fra flere felt ble hentet inn, og en unik maskinpark bygget opp.

I tillegg kom jevnlig møter både med og i de nordiske landene.

– Utstrakt møtevirksomhet gjorde at instituttet raskt ble kjent innen de odontologiske miljøene i Norden. Nordisk samarbeid var jo høyaktuelt på den tiden, samtidig gikk Mjör ut over Norden. Han bygget NIOM opp til å bli en internasjonalt kjent institusjon, sier Dahl.

NIOMs lister

Spesielt viktig i denne sammenhengen var arbeidet med Nordisk sertifiseringsordning, populært kalt «listene». NIOM testet dentale materialer når det gjaldt blant annet holdbarhet, og ga hvert år ut lister over hvilke materialer som overholdt standardiserte krav.

– I Norge var tannlegene bundet til å kun kjøpe materialer fra disse listene, sier Dahl.

Listene ble raskt internasjonalt kjent. Selv land utenfor samarbeidet, og så langt unna som Australia, brukte etter hvert listene som veiledende for innkjøp. NIOM hadde

NIOMs besetning i april 2022, 50 år etter administrasjonssjef Jostein Pettersen tok opp arbeidet som NIOMs første ansatte. Bakerst fra venstre: Dimitri Alkarra, Silvio Uhlig, Morten Syverud, Tove Brubakk, Frode Staxrud, Siv Randi Palm, Rune Becher og John Tibballs. Nest bakerste rad: Jan Tore Samuelsen, Jon E. Dahl, Liv Christiansen, Kristin Wille, Katrine Hartmann Isene, Naomi Azulay, Heidi Holm, Hilde M. Kopperud, Hanne Wellendorf og Freya Sofia Andersen. Nest forreste rad: Else Morisbak, Amund Ruud, Aida Mulic, Simen E. Kopperud og Bergitte Olderbø. Første rad: Torbjørn Knarvang, Inger-Sofie Dragland, Maria Pain, Ellen Bruzell og Håkon Valen. Ikke til stede da bildet ble tatt var: Lene Grutle, Solveig Uvsløkk, Mina Sagen, Per Von Steyern og Linda Vos. Foto: Britt K. Andersen.

likevel alltid oppmerksomheten rettet mot de nordiske forholdene.

Gjesteforskere

– For å invitere til økt samarbeid i Norden fikk NIOM også raskt på plass en finansiering av gjesteforskere. Dette gjorde at vi hvert år kunne ta imot flere forskere som var affilert med nordiske institusjoner. Dette ble og er fortsatt en veldig vellykket ordning, sier Dahl.

Det begynte i det stille med midlertidig ansatte fra ulike nordiske land, og økte på. Siden 1979 har NIOM hatt over 140 gjesteforskere. De fleste er blitt mellom tre og seks måneder, og har bosatt seg midlertidig i Oslo under oppholdet. Da rensker de kalenderen for andre forpliktelser og gir forskningen sin fulle oppmerksomhet. NIOM gir dem en egen veileder og full tilgang til alle ressurser: fra spesialister til instrumenter.

Lederroller innen CEN og ISO

NIOM har helt siden starten vært opptatt av å ha den mest aktuelle kompetansen på området. Dette betyr at det har vært ansatt, og videreutdannet, forskere og ingeniører innen mange felt. Fra klinikere til kjemikere, biologer, metallurger og mer.

– NIOMs unike posisjon som et uavhengig og tverrfaglig kompetansesenter gjorde at vi raskt opparbeidet oss dybdekompetanse som ble anerkjent i det internasjonale miljøet for standardisering, sier Dahl.

NIOM fikk på den måten en stor innflytelse på kvalitetskrav til dentale materialer. Både instituttets ledere og forskere bidro som gruppeledere og medlemmer i arbeidsgrupper i CEN og ISO.

– Instituttets kompetanse innen testing var dessuten med på å sikre at metodene var praktisk gjennomførbare, sier Dahl.

Kommersielle oppdrag

Et stort skifte i NIOMs historie kom på slutten av 90-tallet da EØS-avtalen ikke tillot regioner å ha egne sertifiseringsordninger. NIOMs lister gikk ut av tiden i 1998, men instituttets mandat ble opprettholdt. Det samme ble testaktiviteten.

– Testingen er ofte aktuell innen forskningen, men instituttet tar også på seg oppdrag fra industrien. Vi er et av de få instituttene hvor produsenter av dentale materialer kan få en uavhengig dokumentasjon av produktenes egenskaper, forklarer Dahl.

Forskning i 2022 – bærekraft og bivirkningsproblematikk

Fraværet av listene fikk flere konsekvenser. En av disse var at store mengder tid plutselig ble tilgjengelig for andre oppgaver.

– De siste to tiårene er det blitt mer forsknings- og informasjonsvirksomhet. Hva vi forsker på har også endret seg. I dag er økt levetid på restaureringer, bærekraft og bivirkningsproblematikk viktige forskningsområder, sier Dahl.

Reparasjon av fyllinger, bonding og sementering er viet mye oppmerksomhet. I tillegg kommer blant annet

forskning på nyere materialer som zirkonia, behandling av erosjoner og digital tannpleie. I stedet for en møysommelig prosess med avtrykk, gips og voksmodellering og så støping, jobber man nå digitalt. Pasientens tenner skannes, og filen bearbeides før man 3D-printer eller freser den ferdige restaureringen.

– Dette er både raskere, og mer bærekraftig – med mindre bruk av materialer, sier Dahl.

Jubileumsfeiring

I sitt femtiende år er NIOM fortsatt fullt dedikert til arbeidet for trygge og effektive dentale materialer. Den 12 mai feiret instituttet sine første 50 år med tilbakeblikk og foredrag om aktuell forskning i Oslo konserthus.

I anledning jubileet kom NIOM med en jubileumsbok *En nordisk reise i kunnskap og kvalitet* skrevet av forfatter Vibeke Riiser-Larsen. Boken er basert på intervjuer og muntlige kilder og presenterer dagens forskning samtidig som den løfter frem både de personlige stemmene og de lange linjene. Resultatet er en bok som både feirer og viser frem NIOMs 50 år som nordisk institutt, heter det til slutt i pressemeldingen fra NIOM i anledning jubileet.

For å bestille boken: Ta kontakt med niom@niom.no

Tidende er et nivå 1-tidsskrift, på norsk. Tidende er en del av tellekantsystemet, og publisering i Tidende gir formidlingspoeng.